

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА**БАРВЕНКО В. К.,**

суддя

*(Комінтернівський районний суд
Одеської області)*

УДК 343.3/7

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЯК НЕВІДКЛАДНОЇ
СЛІДЧОЇ ДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ**

Стаття присвячена аналізу наукових підходів до визначення сутності організації і тактики злочинів проти довкілля. Розглянуто проблему формування криміналістичної теорії організації і тактики огляду місця події під час розслідування екологічних злочинів. Підкреслено практичне значення зазначеної характеристики в організації розслідування злочинів проти довкілля, у розробленні методичних рекомендацій із досудового розслідування даної групи кримінальних правопорушень.

Ключові слова: злочини проти довкілля, кримінальне правопорушення, криміналістична характеристика, кримінальне провадження, досудове розслідування, криміналістична методика та тактика, огляд місця події.

Статья посвящена анализу научных подходов к определению сущности криминалистической характеристики преступлений против окружающей природной среды. Рассмотрена проблема формирования криминалистической характеристики как системы обобщенных данных о типовых признаках уголовных правонарушений с учетом связей между элементами. Подчеркивается практическое значение криминалистической характеристики в организации расследования преступлений против окружающей природной среды, в разработке методических рекомендаций по досудебному расследованию данной группы уголовных правонарушений.

Ключевые слова: преступления против окружающей природной среды, уголовное правонарушение, криминально-правовая и криминалистическая характеристика, уголовное производство, досудебное расследование, криминалистическая методика и тактика, осмотр места происшествия.

The article analyzes the scientific approaches to defining the essence of forensic characteristics of crimes against the environment. Attention is paid to the need to allocate such scientific concepts as “criminological characteristics of certain types of criminal offence” or “criminological characteristics of crime groups”. The problem of the formation of criminological characteristics as a system of generalized data on the typical signs of criminal offences based on relationships between elements. It emphasizes the practical importance of forensic characteristics in the investigation of crimes against environmental protection organization, in the construction of guidelines for pretrial investigation of this group of criminal offences.

Key words: crime against environment, criminal offence, criminological characteristics, criminal proceedings, pretrial investigation, forensic technique.

Огляд місця події є однією зі слідчих (розшукових) дій, від своєчасності й якості якої може залежати успіх розслідування в кримінальному провадженні. Відповідно до ч. 1 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів із метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення. Огляд відносять до невідкладних слідчих (розшукових) дій, він полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні, оцінці й фіксації слідчим обстановки місця події, слідів та об'єктів, які стосуються справи, їхніх ознак, властивостей, станів і взаємозв'язків для з'ясування суті події, що сталася, механізму злочину і його обставин, які мають значення для встановлення істини в кримінальній справі [1].

Невідкладність проведення огляду місця події підкріплюється необхідністю оперативного отримання інформації для організації розшуку злочинця, а також проведення інших слідчих (розшукових) дій, спрямованих на розкриття кримінального правопорушення. Огляд завжди необхідний у всіх випадках, коли обставини справи дозволяють припускати, що там можуть бути виявлені речові докази, зміни в навколишній обстановці, інші сліди злочину.

Відповідно до положень теорії криміналістики, місцем події вважається місце, де вона відбулася або те місце, яке на початку розслідування вважають місцем вчинення злочину. Таким не обов'язково може бути місце, де настають шкідливі наслідки. Внаслідок скоєння одного кримінального правопорушення може бути декілька місць подій: злочин може розпочатися в одному місці, мати продовження в другому місці, а закінчуватися – в іншому місці.

Як вважає Є.І. Макаренко, поняття «місце події» є значно ширшим, ніж поняття «місце злочину», тому що місце злочину – це територія, ділянка, де відбувалася злочинна подія. Місце події він розуміє як територію (приміщення, ділянку місцевості), у межах якої відбувалася злочинна подія або були виявлені її наслідки, з усіма пов'язаними між собою і зазначеною подією наслідковими і просторовими зв'язками, слідами, об'єктами злочинних посягань, знаряддями злочину і змінами в матеріальній обстановці, що цікаві для органів досудового розслідування.

Саме тому встановлення справжнього місця події та його огляд слідчим мають виняткове значення для розслідування конкретного злочину, оскільки саме місце події містить значну інформацію про подію злочину й осіб, що його скоїли. Воно є фрагментом об'єктивно наявної події, в якому відбито окремі сторони події, окремі моменти й аспекти; воно містить об'єктивну інформацію про подію злочину, виражену в зміні звичної обстановки, у слідах перебування злочинця або інших осіб, у слідах дій злочинця, в їхніх наслідках, у намірах злочинця та інших даних, що дозволяють побудувати уявну або частково матеріальну модель злочину, його обставин. Кожний злочин призводить до змін матеріальної обстановки, відображається у свідомості людей. Зміни в обстановці місця події можуть бути виявлені, зафіксовані, досліджені і використані як докази.

Огляд – це цілеспрямована діяльність, що повинна бути організована і спланована, оскільки огляд, з одного боку, є «продуктивною» слідчою (розшуковою) дією, що дозволяє отримати значний обсяг доказової інформації, яка стосується всіх сторін складу злочину – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони, а з іншого – постає як найскладніша криміналістична техніка, що потребує застосування певних тактичних прийомів і засобів. Р.С. Белкін зазначав, що огляд як спосіб безпосереднього сприйняття слідчим матеріальних слідів злочину і злочинця історично був однією з небагатьох слідчих дій, що використовувалася для збирання й дослідження доказів. Специфіка сприйняття відбитків кримінального правопорушення визначає і саму тактику огляду місця події (далі – ОМП) і тактичні прийоми, а також системи тактичних прийомів, які можуть бути використані. В.О. Коновалова наголошує на тому, що огляд місця події має певну специфіку, яка виділяє його серед інших слідчих (розшукових) дій і полягає в такому: а) ОМП має на меті виявлення невизначеного кола доказів, характер яких диктується особливостями злочину, способом його вчинення і приховування; б) за умов виявлення тієї чи іншої інформації слідчий повинен вирішити питання про її приналежність до розслідуваного злочину та доказового значення [2].

Проблемам, що виникають під час проведення огляду місця події, у спеціальній криміналістичній літературі приділено значну увагу. Вагомий внесок у розроблення цих питань зробили такі науковці: О.Я. Басв, Р.С. Белкін, М.С. Бокаріус, А.І. Вінберг, Ф.В. Глазирін, С.П. Дідковська, Ю.І. Ільченко, О.Н. Колесниченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, І.А. Матусевич, С.П. Митричев, В.О. Одерій, В.І. Попов, Е.А. Разумов, О.С. Саїнчин, М.В. Салтєвський, Д.О. Турчин, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, І.М. Якимов та ін. В їхніх працях здебільшого розглядалися загальні питання проведення огляду місця події, методи проведення, способи проведення, стадії, окремі рекомендації щодо характерних місць пошуку певних слідів, залежно від виду злочину, способу його вчинення. Деякі науковці, серед яких В.І. Алексейчук, М.І. Єнікєєв, В.Ю. Шепітько, досліджували питання психології огляду місця події й видів відображення події злочину. Тобто в криміналістичній літературі питання тактики проведення огляду, зокрема огляду місця події, викладені досить повно порівняно з тактикою інших слідчих (розшукових) дій.

Аналіз літератури, присвяченої розслідуванню злочинів проти довкілля, свідчить про певні здобутки, зокрема, щодо можливих дій, які необхідно здійснити, методів, які доцільно використовувати, переліку питань, які необхідно вирішити. Тактичні рекомендації повинні враховувати ситуаційний чинник, тобто тактичні прийоми і комбінації необхідно розробляти відповідно до типових ситуацій, що виникають під час проведення розглядуваної слідчої (розшукової) дії. Лише за таких умов їх застосування буде ефективним. Крім того, саме результати огляду місця події сприяють виявленню ознак злочинів проти довкілля, особливо в ситуаціях, коли відомо лише місце і територія забруднення, а інформація про джерела забруднення та склад забруднюючих речовин відсутня. Якщо зволікати з вїздом на місце події, це може призвести до зміни обстановки, до втрати і знищення слідів злочину, появи на місці події нових слідів і матеріальних об'єктів, які не стосуються механізму події і здатні ввести слідчого в оману. Додатково варто враховувати, що огляд місця події дає підстави для висунення слідчих версій, вибору напряму розслідування. Тому законодавець дозволяє в невідкладних випадках проводити огляд місця події ще до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [3].

На можливість негайного проведення огляду може вплинути також загрозливе навколишнє природне середовище. У такому разі рекомендують проведення інших слідчих (розшукових) дій, які допоможуть слідчому змодельовати картину вчиненого злочину. Але треба брати до уваги, що втрачені можливості під час проведення первинного огляду місця події не можна компенсувати ні повторним, ні додатковим оглядом.

Узагальнені дані за період 2014–2018 рр., які наводяться в юридичній літературі, свідчать про те, що здебільшого час, який минув із моменту отримання заяви про злочин до початку огляду, становить 1,5 години (54% випадків), а результативність цих оглядів дорівнює 1,4 сліду, який вилучають усередньому з одного огляду. 75% опитаних слідчих свідчили, що ОМП є найнеефективнішою слідчою (розшуковою) дією для отримання інформації про екологічний злочин, але водночас і найскладнішою (39% опитаних). Неможливо зберегти обстановку на місці події в умовах постійної зміни погоди, виробничої діяльності підприємств. Тому успіх виявлення і закріплення доказів залежить: а) від старанної підготовки цієї слідчої (розшукової) дії; б) від самого слідчого, який має володіти специфікою та навичками з тактики проведення огляду місця події з урахуванням особливостей злочинів проти довкілля; в) від уміння слідчого організувати діяльність інших учасників слідчої дії, від спроможності створити обстановку взаєморозуміння, з урахуванням особливостей психології кожного учасника слідчо-оперативної групи і спеціалістів. Тому необхідно віддавати пріоритет у кримінальному провадженні екологічних злочинів тим слідчим, які мають досвід досудового розслідування таких злочинів, оскільки для огляду велике значення має така форма судження, як умовивід за аналогією [4].

Проведене дослідження дозволяє виокремити певні причини виникнення недоліків досудового розслідування, зокрема, недотримання рекомендацій щодо тактики проведення огляду місця події:

– органи досудового розслідування укомплектовані слідчими, які не мають достатнього досвіду роботи, необхідного професійного рівня, приблизно 70% слідчих мають стаж роботи менше 5 років, тільки 12% працюють понад 10 років;

– недоліки проведення ОМП деякою мірою зумовлені неналежним рівнем знань практичних співробітників щодо положень КПК України, кримінального процесу, криміналістики, юридичної психології;

– хоча кримінально-процесуальне законодавство має достатню кількість правових норм, які регламентують проведення слідчих (розшукових) дій загалом та огляду місця події зокрема, положення, що в них містяться, не завжди достатньо чітко виписані;

– невисокий рівень технічного забезпечення органів досудового розслідування, наслідком чого є малий відсоток використання технічних засобів під час огляду місця події (найчастіше використовують фотоапарат або відеокамеру);

– у криміналістичній літературі тактиці проведення ОМП приділяється багато уваги, проте не з усіх базових питань у науковців є єдине розуміння (наприклад, поняття місця події, організація проведення слідчої (розшукової) дії, тактика огляду місця події), а це не може сприяти формуванню єдиного підходу до питання проведення ОМП під час навчання слідчих.

З урахуванням наукових здобутків криміналістики і результатів нашого дослідження, спираючись на усталений поділ ОМП на три етапи (підготовчий, робочий, заключний), доцільно визначити алгоритм узагальнених дій щодо проведення огляду місця події під час розслідування злочинів проти довкілля [5].

1. Етап підготовки до огляду. Слідчий має вирішити коло організаційних питань, які надалі забезпечать ефективність слідчої (розшукової) дії.

Під час підготовки до виїзду на місце події необхідно:

1. Реалізувати заходи щодо забезпечення охорони місця події та запобігання шкідливим наслідкам для навколишнього природного середовища, ліквідації або зменшення таких.

2. Ознайомитися з інструкціями, наказами, які встановлюють правила експлуатації очисних споруд, місць захоронення екологічно небезпечних речовин та відходів, інших виробничих, наукових, сільськогосподарських, житлово-комунальних об'єктів.

3. З'ясувати спрямованість спеціальності та переконатися у кваліфікації і компетентності того фахівця, якого доцільно запросити до участі в ОМП, а також, за необхідності, – проконсультуватися в нього щодо питань, які можуть з'явитися в процесі огляду. Враховуючи різноманітні негативні наслідки екологічного злочину, варто залучати спеціалістів, які мають знання в певній сфері: агрономів, ветеринарів, іхтіологів, хіміків, біологів, зоологів, ботаніків, екологів. Якщо об'єкти огляду розкидані по значній території і різноманітні, доцільно залучати декількох спеціалістів. Якщо отримана інформація про отруєння людей або значний викид шкідливих речовин, то необхідно залучити спеціалістів у галузі хімії, санітарії і гігієни, представників гідрометеослужби, служби контролю за роботою газоочисної апаратури. Слідчий повинен поінформувати спеціалістів про характер події, що дозволяє правильно обрати технічні засоби, що призначені для забору проб води, ґрунту, повітря й експрес-аналізу, а також зберігання екземплярів загиблих тварин і рослинності.

Стандартний набір спеціального обладнання та вимірювальних засобів, що використовуються спеціалістами, такий: масштабна лінійка, рулетка (мірна стрічка), компас, цифровий фотоапарат, відеокамера й ін. Під час огляду місця події використовують криміналістичні прилади, металознахідки, ультрафіолетові освітлювачі, електронно-оптичні біноклі.

4. Необхідно ретельно підібрати інших учасників огляду місця події. За фактами порушення екологічних правил варто залучати працівників екологічного та санітарно-епідеміологічного нагляду, інженерів, проектувальників, біологів та ін. Якщо необхідно, використовувати допомогу працівників патрульної служби й інспекції рибоохорони. Інколи до участі в огляді залучають свідків – очевидців події, представників підприємства-збруднювача, які відповідають за дотримання екологічних правил, а також певним чином причетні до злочинної події.

5. Якщо розслідується злочин проти тваринного світу (незаконне полювання (ст. 248 Кримінального кодексу (далі – КК)), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК), проведення вибухових робіт із порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250 КК), то необхідно включити до складу учасників огляду озброєних працівників поліції для гарантування безпеки та можливості негайного затримання злочинців [6].

6. Надати працівникам оперативних підрозділів доручення щодо виявлення свідків-очевидців, які спостерігали розвиток та настання наслідків екологічного кримінального правопорушення. Очевидців, які надають криміналістично значущу інформацію для організації огляду, потім допитують як свідків.

7. Забезпечити готовність засобів криміналістичної техніки (слідча валіза), додаткових технічних засобів з урахуванням специфіки розслідування й огляду в даній категорії проваджень (прилади, що необхідні для складання плану місцевості, вимірювальні прилади, засоби для отримання проб ґрунту, води, повітря).

8. За необхідності підготувати відповідну комп'ютерну техніку, яку будуть використовувати для зчитування і збереження вилученої інформації.

9. За необхідності підготувати:

а) великомасштабні карти, схеми, плани території, яку будуть оглядати, оскільки з їх використанням огляд буде упорядкованим і системним;

б) транспортні засоби (автомобілі, човни, катери, гелікоптери, всюдиходи).

10. Під час негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище зазвичай виникають питання щодо оцінки масштабів зон екологічного забруднення. Це залежить від різних обставин: від інтенсивності і небезпечних викидів, погодних умов (напрямок і сила вітру, наявність атмосферних опадів), течій рік, морських течій. Для визначення меж екологічного забруднення доцільно використовувати аерофотозйомку в різних спектрах світла, із прив'язкою до стаціонарних орієнтирів на місцевості. Фотознімки в різних діапазонах світла дозволяють виявити контраст на поверхні землі, води, рослинності тощо з нашаруванням антропологічного впливу.

11. Провести інструктаж учасників огляду місця події. Якщо слідчий передбачає великий обсяг роботи (значна територія, велика кількість об'єктів), необхідно залучити до огляду більшу кількість учасників. Перед виїздом на місце події слідчий разом зі спеціалістами має розробити технологічну програму дій учасників, за допомогою карт і схем розподілити ділянки для роботи кожної групи, визначити значущі вузлові об'єкти, прийоми і методи огляду, послідовність дій. Кількість учасників огляду (поняті, спеціалісти, допоміжний персонал, охорона), кількість транспортних, криміналістичних і технічних засобів збільшується відповідно до кількості значущих об'єктів.

12. Під час проведення огляду місця події за злочинами, що пов'язані з негативним впливом на навколишнє природне середовище, погіршенням його стану, зокрема за порушенням правил охорони вод (ст. 242 КК), учасникам огляду доцільно використовувати засоби індивідуального захисту (спеціальне взуття, спеціальний одяг) [7].

13. Слідчий повинен підготувати бланки кримінально-процесуальних документів, бланки для опечатування, пакувальний матеріал.

14. Слідчому необхідно організувати присутність на ОМП понять тоді, коли це передбачено чинним КПК редакції 2012 р. або коли слідчий (прокурор) вважає за доцільне залучення цієї категорії осіб до огляду, тобто чинний КПК України встановив факультативну участь понять у здійсненні огляду, на відміну від КПК редакції 1960 р., відповідно до якого поняті були обов'язковими учасниками цієї слідчої дії. Сучасний український законодавець надав право ухвалити рішення про залучення понять слідчому чи прокурору, це не зменшує потреби в правильному підборі цих учасників огляду [8].

Слідчий після прибуття на місце події:

– вживає заходів для запобігання шкідливим наслідкам для довкілля, ліквідації або зменшення таких; організує надання медичної допомоги потерпілим;

– оцінює умови огляду, встановлює, чи можуть на території місця події бути учасники огляду без шкоди для їхнього здоров'я; з'ясовує, чи вжиті заходи для індивідуального захисту та гарантування безпеки; оцінює ступінь зараженості атмосферного повітря та місцевості;

– видаляє з місця події всіх сторонніх осіб та вживає заходів для їх недопущення під час огляду;

– за допомогою опитувань очевидців одержує попередню інформацію, яку можна взяти до уваги під час огляду, та встановлює, які зміни, ким і з якою метою були здійснені на місці події;

– з'ясовує коло учасників огляду та проводить із ними відповідний інструктаж, роз'яснює їм права й обов'язки;

– виконує інші дії, зумовлені обставинами на місці події; вживає заходів, спрямованих на забезпечення огляду місця події, на покращення таких умов.

II. На стадії загального або статичного огляду робочого етапу слідчий разом зі спеціалістом оглядають місце події з метою: а) оцінити сутність події; б) визначити межі території, яку потрібно оглянути, основні вузли й об'єкти огляду; в) встановити, які об'єкти є на місці події, визначити, як вони взаємно розташовані та як вони пов'язані з іншими елементами обстановки; г) вжити додаткових заходів для охорони місця події; г) уточнити завдання для осіб, що беруть участь в огляді; д) визначити послідовність огляду та методи огляду. Після дослідження слідів злочину проти докільця та його наслідків слідчий повинен перейти від загального (статичного) огляду до детального (динамічного) огляду.

Від того, яким є характер події і наскільки очевидним є механізм правопорушення, залежить ретельність огляду і фіксації обстановки. Деякі практичні працівники вважають, що коли картина злочину зрозуміла й особа правопорушника встановлена, то немає необхідності в ретельному обстеженні всіх деталей обстановки. Але ми не поділяємо таку думку, тому що огляд місця події треба проводити ретельно та повно, з урахуванням всіх версій щодо характеру події та її обставин. Не одразу, у процесі огляду обстановки на місці події слідчий може встановити цінність речового доказу, тому необхідно максимально фіксувати всі можливі сліди, що відображують подію.

Для злочинного забруднення об'єктів довкілля (води, ґрунтів) характерна ускладнена структура місця події, що складається з таких компонентів: 1) забруднені об'єкти природокористування (ділянки землі, акваторії); 2) об'єкти-забруднювачі (джерела впливу). До перших відносять: а) ділянки, що зазнали забруднення (водосховища, ріки, їхні береги, прилегла територія (водоохоронна зона, прибережна захисна смуга)); б) об'єкти, що стали непридатними внаслідок забруднення поверхневих або підземних вод, водоносних горизонтів. Об'єктами-забруднювачами можуть бути: а) підприємство (установа, організація); б) обладнання, очисні споруди, відстійники, водостоки; в) місця, де поховані шкідливі речовини; г) транспортні засоби, призначені для вивезення промислових відходів.

Слідчому необхідно оглянути місце безпосереднього скиду (викиду), місцерозташування джерела скиду (викиду) і місце настання наслідків забруднення. Вони можуть як збігатися в різних комбінаціях (місце скиду і місцерозташування джерела забруднення збігаються; місце скиду і місце виявлення наслідків збігаються), так і відрізнятися (підприємство – джерело викидів проклало стічні труби вглиб водойми, наслідки забруднення поширилися за течією). Особливостями останнього різновиду огляду місця події є: а) значна кількість об'єктів огляду; б) різні види забруднюючих речовин; в) просторовість території, що підлягає огляду; г) різноманітність наслідків екологічного правопорушення. Тому криміналісти рекомендують здійснювати огляд в напрямку поширення забруднення [4–8].

Якщо встановлено факт забруднення водойми, до меж огляду місця події треба включити ділянку водойми (водна поверхня, товща води, дно), береги, розташовані на них ймовірні джерела забруднення водойми; промислові, аграрні, комунальні підприємства, земельні угіддя, очисні споруди, об'єкти каналізації, об'єкти для збереження, перероблення і знищення відходів.

У протоколі огляду треба зазначити особливості водойми; органолептичні властивості води (колір, запах, наявність сторонніх речовин) у місці скиду забруднень, нижче за течією, на протилежному березі; наявність водозабірних споруд, причалів, місць заправлення паливом водного транспорту, нафтобаз, нафтогавані; кількість загиблої риби, тварин; опис вилучених проб і зразків.

Огляд підводного джерела забруднення повинен здійснити водолаз, якого інструктує слідчий та профільні спеціалісти. Пізніше водолаз може бути допитаний як свідок. До протоколу огляду додаються малюнки, схеми, плани, матеріали фотозйомки, відеозапис. Виявити технічний стан каналізації й окремих її елементів, систему й умови експлуатації установок механічної, біологічної, фізико-хімічної і хімічної очистки вод дозволяє огляд очисних споруд та технічних ліній промислових підприємств.

У зв'язку зі складністю процесу відбору проб ґрунту, води під час огляду місця події, їх збереження і транспортування, виконання цієї роботи доручають спеціалістам відповідного профілю. Однак не завжди в слідчого є можливість залучення таких спеціалістів, тому доцільно укомплектувати універсальну технічну валізу необхідними приладами: пробовідбірник для ґрунту, води, газу, дозиметр, скляні банки із пробками, контейнери з етикетками, сорбенти для вилучення забруднюючих речовин (активоване вугілля), шприц, пінцет, гумова груша, марля стерильна, паперові пакети, картонні бирки й етикетки, поліетиленові пакети. Огляд полігонів твердих побутових відходів, смітників проводять за участю спеціалістів у галузі санітарії та гігієни, гідротехніки, будівництва, агрохімії. Під час огляду полігонів фіксують наявність обмивальних майданчиків для транспорту, санітарно-побутових приміщень, спеціальних зон.

Проби води беруть барометром або в чисті пляшки в місцях скиду стічних вод та знаходження померлої риби на 500–1 000 метрів вище та нижче джерела, яке вважають забрудненим, у 6–7 пунктах.

У протоколі огляду слідчий зазначає місце події (вулиця, територія підприємства, теплоенергетична станція, близькість лісових насаджень, тваринної ферми), інтенсивність запахів, вид виробничого скиду, стан і напрямок руху скидів, стан рослинності. Проби ґрунту для аналізу хімічного складу треба брати поблизу підприємства, що є джерелом забруднення повітря, а також на різних відстанях – від 100 м до 10 км. На дальність взяття проб ґрунту впливає характер скиду, інтенсивність скиду і час, упродовж якого мало місце забруднення. Проби нумерують, підписують (час відбору проб, місце, з якого зроблено відбір, мета відбору, хто проводив відбір). Усі дані заносять до протоколу огляду.

Під час заключного етапу огляду місця події велике процесуальне значення має оформлення перебігу та результатів ОМП у протоколі. Додатками до протоколу є фотознімки, відеоматеріал, плани, схеми, малюнки, зліпки й інші копії слідів. Застосовують орієнтувачу, оглядову, вузлову і детальну фотозйомки. На схемах і планах позначають місце події, взаємне розташування об'єктів, вказують джерело й осередки забруднення, місця взяття проб, роблять кольорову розмітку шляхів поширення потоків забруднення. Допускається оформлення взяття проб спеціальним протоколом, який додають до основного процесуального документа.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. К.: Феміда, 1996.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Х.: Одісей, 2017. 360 с.
3. Кримінальний кодекс України. К.: Правова єдність, 2015.
4. Шепітько В.Ю. Криміналістика: енцикл. словник (українсько-російський і російсько-український); за ред. В.Я. Тація. Х.: Право, 2001. 560 с.
5. Заяць Д.Д., Степанюк Р.Л. Поняття взаємодії у боротьбі зі злочинністю: криміналістичний підхід. Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ. 2006. Вип. 32. С. 7–11.
6. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія. Харків: Діса-плюс, 2015. 528 с.

7. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: наказ МВС України від 14 серпня 2012 р. № 700. Офіційний вісник України. 2012. № 84. Ст. 3408.

8. Багрій М.В. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2013. Вип. 57. С. 315–321.

9. Про оперативну-розшукову діяльність: Закон України від 2 лютого 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

10. Стратонов В.М., Захарченко О.В. Загальні положення взаємодії слідчого з органом дізнання в процесі розшуку та встановлення місця знаходження обвинуваченого. Форум права. 2011. № 1. С. 982–988.

МУДРЕЦЬКИЙ Р. В.,

суддя

(Апеляційний суд Дніпропетровської області)

УДК 343.983

ТАКТИКА ПОДОЛАННЯ НЕПРАВДИВИХ ПОКАЗАНЬ У ХОДІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

У статті розглянуто загальні положення тактики подолання неправдивих показань у ході судового розгляду кримінальних проваджень. Проаналізовано заходи попередження неправдивих показань у ході проведення допиту під час судового розгляду. Визначено шляхи подолання протидії з боку свідків, експертів та інших учасників кримінального провадження, систематизовано тактичні прийоми, що застосовуються в ході допиту, та внесено пропозиції з приводу оптимізації окремих положень тактики проведення судового допиту.

Ключові слова: кримінальне провадження, неправдиві показання в ході проведення допиту, судовий допит.

В статье рассмотрены общие положения тактики преодоления неправдивых показаний в ходе судебного рассмотрения уголовных производств. Проанализированы меры предупреждения неправдивых показаний при допросе на судебном рассмотрении уголовного дела. Определены пути преодоления противодействия со стороны свидетелей, экспертов и других участников уголовного производства, систематизированы тактические приемы, которые могут применяться при допросе в суде, оптимизированы отдельные положения тактики судебного допроса.

Ключевые слова: уголовное производство, ложные показания в ходе допроса, судебный допрос.

In the article it is examined the essence of opposition to the investigation of the embezzlements budget fund, form, methods, and also are determined the special features of its accomplishment from the side of officials. The characteristic of some measures for warning, development and neutralization of opposition to investigation from the side of officials in the budgetary sphere is given.

Key words: criminal proceedings, false testimony during the interrogation, judicial examination.

